

Jugoslávsko-italská hranice po Rapallské smlouvě

„I když se do sebe nezamilují, oba národy, italský a jugoslávský, se kvůli společným zájmům a potřebám dohodnou.“

Italský ministr zahraničí, hrabě Carlo Sforza, napsal tuto větu pár dní po uzavření Rapallské smlouvy mezi Itálií a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců¹ a vyjádřil tím, dle mého názoru dosti výstižně, problémy nejen italsko-jugoslávských hranic ale obecně nového uspořádání světa a Evropy zvláště. Tento krátký článek se pokusí nastínit problematiku kompromisů mezi Itálií a nově vzniklým Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců po První světové válce a představit již zmíněnou Rapallskou smlouvu, která byla výsledkem nekonečných jednání o kompromis mezi státy, které zpočátku o kompromis vůbec nestály.

Jedním z největších aktualizátorů evropské mapy byla nepochybně právě První světová válka. Konflikt dosud nevídaný v jehož důsledku se některé státy zrodily, některé přežily a jiné skončily definitivně v propadlišti dějin. Poražením Rakouska-Uherska se sesypala monarchie, která zahrnovala oblast střední i jižní Evropy a na její místo nastoupily suverénní nástupnické státy, jejichž koncepce vznikaly povětšinou právě až ve válečném stavu. Již v průběhu 2. poloviny 19. století lze sledovat nacionální tendence jednotlivých rakouských národů a snahy o autonomii² či alespoň ústupky ze strany velmi centralistické Vídně. Případná porážka dohodových mocností by zhatila myšlenky odvážlivců, kteří začali národní identitu promítat i do vizí vlastních států. Národy toužící po samostatnosti tu více tu méně, vsadily nakonec na výhru Dohody, která pro ně byla reálnou šancí na perspektivnější a hlavně samostatnou budoucnost.

V národním hnutí Jihoslovanů neexistovala jednotná koncepce, nicméně bylo více než jasné, že pokud chtějí nějakým způsobem v nové éře existovat, musí spojit síly v jednom jihoslovanském státě. Ač na území poraženého Rakouska-Uherska vznikl stát Slovinců, Chorvatů a Srbů, nikdy nebyl mezinárodně uznán. Tento stát také neměl nejmenších sil zpacifikovat chaos na vlastním území, a proto se jak oni samotní, tak dohodové mocnosti, obrátili na Srbsko.³ Již v říjnu 1918 byla vytvořena Národní rada jakožto reprezentant jugoslávských zemí v Rakousku-Uhersku a během listopa-

1 Pirjevec, J.: *Jugoslávie 1918-1992*. Praha 2000, s. 32.

2 Jediní úspěšní byli Maďaři v rámci Rakousko-Uherského vyrovnání z roku 1867.

3 Habrnál, M. a kol.: *„Rupnikova linie“ a ostatní jugoslávská opevnění z let 1926-1941*. Dvůr Králové nad Labem 2004, s.9.

du téhož roku probíhala jednání v Ženevě mezi představiteli Jihoslovanů. Výsledek byl uspokojivý i přes některé nedořešené spory a 1. prosince 1918 byl princem regentovi přednesen návrh Národní rady o sjednocení Států Slovinců, Chorvatů a Srbů se Srbskem a Černou Horou.⁴ Alexandr Karadjordjević, následník trůnu zastupující srbského krále Petra, vyhlásil Království Srbů, Chorvatů a Slovinců v Bělehradě ještě tentýž den a srbská vojska se vydala zabezpečit nové hranice. Tato koncepce stála na myšlence jednotného, byť trojjimenného, srbsko-chorvatsko-slovinského národa⁵, což bylo v rámci práva národa na sebeurčení nezbytným požadavkem vzniku nového státu.⁶

I když byla shora vyřešena a rozhodnuta forma, situace Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (dále jen Království SHS) na mezinárodním poli nebyla nijak růžová i po oficiálním uznání mocnostmi. Určení hranic vyvolalo spory ve všech nástupnických státech monarchie. Hranice mezi Královstvím SHS a jejími sousedy byly stanoveny zejména v mírových smlouvách. S Rakouskem smlouvou v Saint-Germain s výhradou o plebiscitu v Korutanech, které byly na základě výsledků přičleny Rakousku. Zisk území byl pro změnu zaručen smlouvou z Neuilly s Bulharskem, kdy si Království SHS do své mapy mohlo přidat původně bulharské území kolem měst Caribrod, Bosilegrad a Strumica. I trianonská smlouva, která určila hranici s Maďarskem, přinesla Království SHS nové oblasti Bačky a části Baranje.⁷

Pro Království SHS bylo nejzávažnější určení hranic s Itálií. Ta zcela neskrývala své nemalé ambice na zisk území s odvoláním na Londýnský pakt uzavřený mezi Itálií, Velkou Británií a Francií v roce 1915, a právě oblasti, tímto paktem přislíbeny, byly Italy obsazeny hned po uzavření příměří s Rakouskem-Uherskem v listopadu 1918. Jednalo se jmenovitě o Istrii, Dalmácii a některé dalmatské ostrovy, čímž ale nekončí výčet italských oblastí zájmu. Jelikož s jídlem roste chuť, požadovali Italové také město

⁴ Pelikán, J. – Tejchman, M.: *Dějiny Jugoslávie (1918-1991)*. Praha 1994, s. 10.

⁵ Podobně jako vznikající Československo deklarovalo národnost československou jako jednotnou.

⁶ Šesták, M. a kol.: *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha 2001, s. 380-381.

⁷ Tamtéž, s. 394-395.

Fiume, známé spíše pod názvem Rijeka, a v polovině listopadu k němu i slovinské Lublani postoupili. Itálie své nároky zdůvodňovala právem vítěze a upozorňovala také na aktivitu Chorvatů a Slovinců na straně Rakouska-Uherska během války.⁸ Jugoslávská delegace v Paříži spoléhala na amerického prezidenta Wilsona, který navrhl kompromis pro oba státy. Itálie si měla nechat z dalmatských ostrovů jen Lošinj, Istrii měla být rozdělena a Rijeka měla být svobodným přístavem. Touhu po kompromisu demonstrovali italští delegáti, když odešli z jednání nadmíru uraženi. Mezitím se ale v Itálii změnil kabinet a Francesco Nitti nahradil Orlandovu a Sonninovu vládu.⁹ Ač byl ale Nitti politikem umírněnějším,

z požadavků na Rijeku neustoupil. To mu nebylo moc platné ve chvíli, kdy z pařížského jednání v dubnu 1919 přišel pokyn stáhnout italská vojska z Rijeky. Radikální Italové vedení básníkem D'Annunziem se rozhodli vzít situaci do svých rukou a Rijeka pod jejich náparem kapitulovala. Tento Svobodný stát Fiume existoval dalších 14 měsíců¹⁰ a zanechal odkaz v myslích pozdějších italských fašistů, protože:

„prakticky celý rituál fašismu pocházel ze Svobodného státu Fiume: Projev z balkonu, římský pozdrav, pokřik „aia, aia, alala“, dramatický dialog s davem, využití náboženských symbolů...“¹¹

Tento odvážný tah italského básníka přiostrl situaci na obou stranách. Jugoslávie byla znepokojena možným italským vojenským zásahem a Itálie zase vlnou sympatizantů s D'Annunziem. Toto stupňování napětí vedlo k tzv. „Nittiho kompromisu“, kterým se Itálie zřikala problematického Londýnského paktu a jako náhradu požadovali demilitarizaci dalmatského pobřeží spolu se zárukami pro italské obyvatele Rijeky a Zadaru. Ani tento návrh se nesetkal s úspěchem a v lednu 1920 ho Jugoslávie

8 Glenny, M.: *Balkán 1804–1999, Nacionalismus, válka a velmoci*. Praha 2003, s. 291–293.

9 Pirjevec, J.: *Jugoslávie 1918–1992*. Praha 2000, s. 30.

10 Glenny, M.: *Balkán 1804–1999, Nacionalismus, válka a velmoci*. Praha 2003, s. 295.

11 Tamtéž, s. 296.

odmítá. Nová jednání začínají v květnu ve složení: Giolitti a Sforza za Itálii a za Jugoslávii Pašić s Trumbićem.¹² Úmorná jednání skončila až 12. listopadu podepsáním Rapalské smlouvy.¹³

Jihoslované se museli vzdát ve prospěch Italů nároků na: Terst, Julskou krajinu, Zadar (italsky Zara) a dalmatské ostrovy Cres, Lošinj, Lastovo a Palagružu. Přístav Rijeka se stal svobodným městem a měl být spravován pětičlennou radou a dohodovými vojsky.¹⁴ I přesto se Rijeka, nebo v této souvislosti spíše Fiume, dostala do jasné závislosti na Itálii, a tak dobrou zprávou pro Jugoslávce bylo alespoň vypuzení D'Annunzia.¹⁵ Nejvíce postiženi byli Slovinci a Chorvaté. Rapalskou smlouvou připadla Itálii celá ¼ slovinského etnického prostoru s 300 000 obyvateli a Istriie se 160 000 Chorvaty. Na druhou stranu bylo Království SHS Itálií uznáno a podpořeno při sporech s Bulharskem. Mezi státy byla také uzavřena protihabsburská smlouva, která zavazovala Itálii i Království SHS.¹⁶

Rapalská smlouva zažehnala krizi mezi Bělehradem a Římem, protože přes všechny spory byla Itálie pro Jugoslávii největším vývozním a dovozním partnerem.¹⁷ Vídeňský list *Reichspost* napsal o Rapalské smlouvě, že je italsko-srbským vítězstvím nad slovinsko-chorvatskými zájmy, což si i Itálie uvědomovala a později také využila vzrůstající napětí mezi Srby a Chorvaty.¹⁸ Nová kapitola začíná nástupem Mussoliniho v Itálii. Po jeho prohlášení, že Jadran je pro dva státy příliš malý, je jasné, že Království SHS si svými hranicemi stále nemůže být jisté. V roce 1926 je podepsán italsko-albánský pakt namířený proti Království SHS, v roce 1927 zase smlouva mezi Maďarskem a Itálií o věčném přátelství. Jedním z bodů této smlouvy bylo také konstatováno, že ustanovení v mírových smlouvách o hranicích nejsou věčná. Zhoršení vztahů Království SHS a Bulharska pak vyvolalo státní převrat, kdy v roce 1929 Alexandr za podpory Francie mění Království SHS na Jugoslávské království a prvořadou prioritou jsou stále hranice.¹⁹ Během třicátých let začala na obou stranách 289 km dlouhé italsko-jugoslávské hranice výstavba stálého opevnění.²⁰ Svět se blíží svému dalšímu historickému mezníku, který přepíše jeho mapy, ale to už bychom otevírali další kapitolu.

12 Pirjevec, J.: *Jugoslávie 1918–1992*. Praha 2000, s. 31.

13 Není totožná s Rapalskou smlouvou podepsanou v roce 1922 mezi Německem a Ruskem. Viz Müller, H. a kol.: *Dějiny Německa*. Praha 2004, s. 243.

14 Šesták, M. a kol.: *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha 2001, s. 395.

15 Glenly, M.: *Balkán 1804–1999, Nacionalismus, válka a velmoci*. Praha 2003, s. 297.

16 Pirjevec, J.: *Jugoslávie 1918–1992*. Praha 2000, s. 31.

17 Tamtéž.

18 Pirjevec, J.: *Jugoslávie 1918–1992*. Praha 2000, s. 58.

19 Habrnál, M. a kol.: „Rupnikova linie“ a ostatní jugoslávská opevnění z let 1926–1941. Dvůr Králové nad Labem, s.9.

20 Tamtéž, s.21.